

Стратегічне управління регіоном – це безперервний процес вибору та реалізації стратегій системи на основі прогнозу зовнішньої середовища, розпізнання проблем і глибоких експертних рішень, направлених на створення та підтримку конкурентних переваг регіону.

Основною метою стратегічного управління регіоном та його розвитком є делегування повноважень органам місцевого самоврядування, що має призвести до підвищення ефективності виробництва і вирішення на цій основі соціальних та інших проблем.

Стратегічне управління регіоном являє собою поєднання взаємозалежних та взаємопов'язаних управлінських процесів: аналіз зовнішньої та внутрішньої середовища регіону; визначення системної функції регіону і цілей стратегії його розвитку; вибору стратегії функціонування та розвитку регіону;

- реалізація стратегії розвитку регіону; оцінка і контроль реалізації стратегії розвитку регіону.

Важливою складовою частиною стратегічного управління є програмно – цільовий метод, який широко використовується державами Європейського Союзу, Російською Федерацією.

Україна також має деякий досвід складання довготривалих стратегічних планів управління та розвитку регіонів, наприклад Стратегія економічного і соціального розвитку Волинської області на 2004–2015 рр. Однак в Україні не створений орган контролю або методика, які б відслідковували результати поетапно і могли корегувати проміжкові результати.

Література

1. Державне управління: навч. посіб. / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, Л.Ю. Гордієнко; За ред. А.Ф. Мельник. — К.: Знання-Прес, 2003. — 343 с.
2. Сімонова В.С. Теоретичні аспекти стратегічного управління комплексним розвитком регіону / В.С. Сімонова // Регіональна економіка. — 2007. — №1. — С. 145 – 152.
3. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З.С. Варналія. — НІДС, 2007. — 768 с.
4. Сангадієва И.Г. // Стратегическое управление региональными социально-экономическими системами / И.Г. Сангадієва // Известия Иркутской государственной экономической академии, 2005. — № 1 (42).—С. 56 – 60.
5. Ансофф И. Стратегическое управление: сокр. пер. с англ./Нач. ред. и авт. предисл. Л. И. Евенко. — М.: Экономика, 1989. — 519 с.
6. Пікула М.М. Роль стратегічного управління в практиці державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів / М.М. Пікула // Економічний простір.- 2008.- №17.- С. 117 – 126. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_17/pikula.pdf
7. Родионова Е.В. Стратегическое управление регионом: опыт республики Марий Эл / Е.В. Родионова // Стратегическое управление организациями: проблемы и возможности современной экономики: сборник научных трудов. Ч.2. – СПб: Изд-во Политехн. ун-та, 2009. – 240 с. [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.fem.spbstu.ru/sm/docs/archive/4_03_09/rodionova.pdf
8. Байцим Ф.М. Механізм формування стратегічних цілей програм (проектів) розвитку регіонів та територій / Ф.М. Байцим // Актуальні проблеми економіки. - 2008.- №10(88). – С. 227 – 237.

Рецензент докт. екон. наук, професор В.В. Оникієнко

332.11

*Щепак В.В., к.т.н., доцент,
Полтавський національний технічний університет
ім. Юрія Кондратюка, м. Полтава*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНУ

В ринкових умовах господарювання при впливі фінансово-економічної кризи суттєво ускладнюється розвиток соціально-економічної системи регіону. Така ситуація вимагає нових підходів до вивчення функціонування цієї системи з метою забезпечення подальшого її стабільного розвитку. Загальні поняття про системи розглядалися в працях Спіцнаделя В.П., який вважає, що система – це сукупність множини елементів поєднаних зв'язками і яка має цілісний характер [1, с. 118-119]. Перегудов Ф. И. виокремлює систему, як «...засіб досягнення цілі. Однак співвідношення цілі та системи неоднозначне: різні систему можуть орієнтуватися на одну ціль, водночас одна система зазвичай має декілька різних цілей» [2, с. 68]. Мухін В.І. визначає, що система – це множина складаних елементів, зв'язків і взаємодій між ними і зовнішнім середовищем, що створює

властиву цій системі цілісність, якісну визначеність і цілеспрямованість [3, с.29]. Особливостям розвитку сучасних систем присвячені публікації Фатхутдінова Р.А. [4, с. 139], Волкової В.Н., Емельяновой А.А. [5, с. 632], М. Месаровича [6, с. 68] та ін.

Однак, не зважаючи на чисельні публікації, проблема вивчення сучасних соціально-економічних систем залишається актуальною, так як вони представляють собою складні системи. Зазначена проблематика в науковому плані досліджена неповністю.

Метою публікації є виявлення особливостей соціально-економічної системи регіону та формування науково-теоретичного підходу до вивчення цієї системи.

Територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісної державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку окремих територій.

Регіон є частиною території країни, де проживає певна кількість населення, розташовані підприємства різних галузей та різних форм власності, де знаходяться установи, що забезпечують умови життя людей, праці, освіти, культури. У відповідності із законодавством України, регіон розглядається як територія області [7].

Характерною ознакою регіону є його цілісність, де поєднуються природні, матеріальні, інвестиційні, виробничі, трудові ресурси, послуги ринкової інфраструктури, інформаційні послуги та соціальні умови життя населення [8, с. 10]. При цьому особливості регіону впливають на формування системи, так як регіон – це своєрідний комплекс ресурсів, що визначають його спеціалізацію, забезпечують відтворювальний процес розвитку, сприяють економічній самостійності у вирішенні внутрішніх питань життєдіяльності» [9, с. 186].

Регіон як цілісне утворення має багатоаспектність структурної організації, яка характеризується трьома основними взаємозалежними особливостями: економічними, соціальними та територіальними. Крім того слід враховувати рівень розвитку регіональної економіки та наявність центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які впливають на процеси, що відбуваються в регіоні через державну регіональну політику [7], а також зовнішнього оточення такого, як національна та міжнародна економіки (рис. 1).

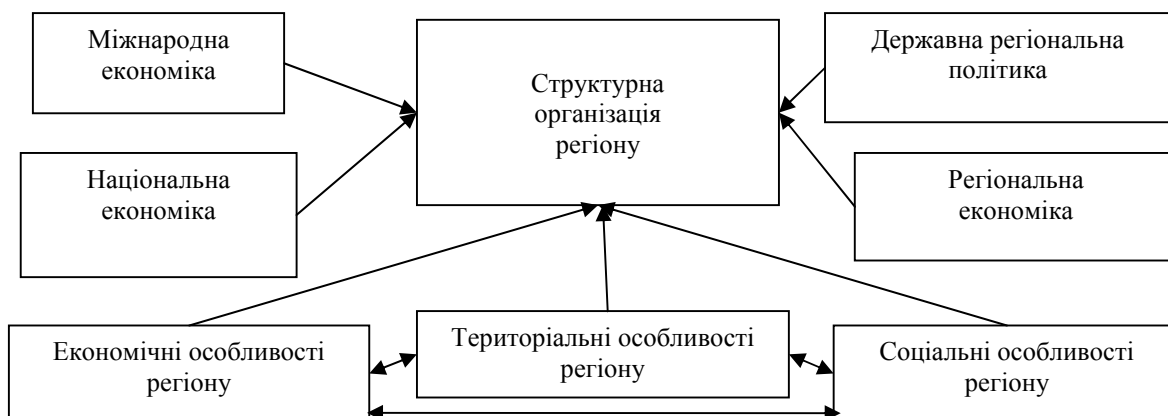

Рис. 1. Схема структурної організації регіону

Реалізація соціальної політики на території регіону полягає в підтримці відносин між соціальними групами, забезпеченні умов для підвищення добробуту, рівня життя членів суспільства. «Основним завданням регіональної політики у сфері соціального розвитку є забезпечення населення робочими місцями, збільшення отриманих доходів за рахунок власних зусиль і можливостей» [10, с. 890]. При цьому слід зазначити, що соціальна політика, яку проводить держава з метою регулювання умов суспільного виробництва в цілому, тісно пов'язана із загальноекономічною ситуацією в країні.

На рівні регіону для реалізації соціально-економічної політики держави формується така система, яка повинна забезпечувати потреби, як в соціальному, так і в економічному розвитку. При цьому перша складова такого розвитку може бути реалізована на основі успішної реалізації другої складової. Тому ця система повинна мати соціально-економічне спрямування, тобто враховувати інтереси різних верств населення та формувати ефективну комерційну діяльність господарств регіону. Метою ефективного функціонування такої системи є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіону.

Система представляє собою «сукупність господарських одиниць, установ, які організаційно об'єднані у єдине ціле» [11, с. 617]. Крім цього така сукупність повинна мати відповідні взаємозв'язки, які знаходяться у взаємозалежності і взаємовпливі.

Таким чином, економічна система в широкому розумінні «визначається як локалізована в часі і просторі історично визначена система господарських відносин» і є цілісним середовищем, яке орієнтоване на досягнення конкретних завдань [12, с. 6]. У вузькому розумінні первинним структурним ланцюгом «національної економічної системи» розглядають підприємство, як «активно діючу виробничо-економічну систему», метою якої є виробництво готових виробів/послуг, а метою управління якої є оптимізація процесу її функціонування в економічному просторі часу [13, с.98].

Господарюючі суб'єкти, використовуючи особливості території, можуть зменшувати витрати на виробництво / послуги, мати стабільний ринок збуту, як в регіоні, так і за його межами, отримувати доходи від своєї діяльності. При цьому значна роль в економічному розвитку господарств належить персоналу, який формується на основі трудових ресурсів регіону.

Елементами системи є також суб'єкти соціальної інфраструктури, які задовольняючи потреби населення регіону та опосередковано впливають на розвиток економічної складової.

Взаємодія всіх господарюючих суб'єктів регіону заснована на взаємному інтересі і рівноправному партнерстві, супроводжується соціальними і економічними взаємовідносинами. При цьому потреби населення у споживчих благах і послугах впливають на пропозицію, а виробництво через доходи працівників впливає на рівень потреб і попит на споживчі товари та послуги.

Функціонування соціально-економічної системи регіону проходить у економічному просторі, який представляє відносно замкнуту територіальну систему з однорідною сукупністю економічних відносин, що складаються на основі єдиних правил їх регулювання і не має внутрішніх економічних меж для переміщення робочої сили, капіталу, товарів і послуг.

Метою формування економічного простору є створення ефективної регіональної економічної інтеграції, заснованої на взаємному інтересі і рівноправному партнерстві. В умовах ринкових відносин основою регіонального економічного простору є самостійність товаровиробників, як головних суб'єктів економічної діяльності, які у своїй діяльності керуються законами і загальними правилами ринкових відносин в масштабах всієї країни.

Розвиток соціальної сфери регіону безпосередньо пов'язаний з рівнем економічної активності суб'єктів господарювання. При цьому їх економічний розвиток, маючи відносну самостійність, все ж таки в значній мірі визначається ресурсними можливостями. Тому, тільки розвиваючи економічну активність, можна підвищити соціальний рівень та добробут громади, що визначає ступінь успіху державної регіональної політики.

У вітчизняній економіці зміцнюються тенденції сучасного економічного розвитку такі, як глобалізація, збільшення інтелектуальної складової в результатах будь-якого виробництва, тотальна інформатизація сучасного суспільства, розвиток мережових форм організації. У цих умовах все актуальнішим стає пошук нових шляхів і вирішальних чинників регіонального саморозвитку.

Саморозвиток регіонів передбачає партнерство населення, влади, капіталу [14, с. 7] і може здійснюватися за допомогою широкого спектру конкретних дій.

Так, взаємодія система місцевого самоврядування з громадою та суб'єктами господарювання направлена на виконання таких основних завдань:

- підготовка програм соціально-економічного розвитку сіл, селищ, міст, цільових програм;

- забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території та задоволення потреб населення;

- забезпечення ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

- забезпечення умов оптимального розміщення, спеціалізації та розвитку підприємств і організацій на відповідній території;

- залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст та координація цієї роботи на відповідній території;

- розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях [15].

Економічний розвиток - це не стільки кількісне зростання, скільки якісні зміни. Головне - не просто, відповівши на новий технологічний виклик, виробити продукцію, а врахувати запити споживачів, визначити конкурентів і діяти в нових рамках конкурентного оточення та соціального контролю, забезпечуючи економічну ефективність своєї діяльності. При цьому одна частина

господарств працює у ринкових умовах без обмежень з боку регіональної влади, інша – має певні обмеження, які характеризуються територіальними особливостями.

Так, в галузі бюджету, фінансів і цін місцеве самоврядування відповідно до території встановлює межі тарифів щодо оплати побутових, комунальних, транспортних та інших послуг, які надаються підприємствами та організаціями громад.

Регіональна влада залучає місцеві підприємства, установи та організації до будівництва, розширення, ремонт і утримання об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури, організовує благоустрій населених пунктів. Залучає також до участі в обслуговуванні населення засобами транспорту і зв'язку та затверджує маршрути і графіки руху місцевого пасажирського транспорту.

Таким чином, наведені обмеження щодо діяльності суб'єктів господарювання, певним чином впливають на умови їх функціонування.

В цих умовах господарства набувають ознак складної регіональної соціально-економічної системи, кожний суб'єкт якої має власні цілі, завдання, взаємозв'язки та знаходиться в єдиному регіональному економічному просторі.

Запропоновано розглядати регіональну соціально-економічну систему як комплекс двох підсистем соціальної і економічної із подальшою декомпозицією останньої на ринково-орієнтовану та територіально-обумовлену (рис. 2).

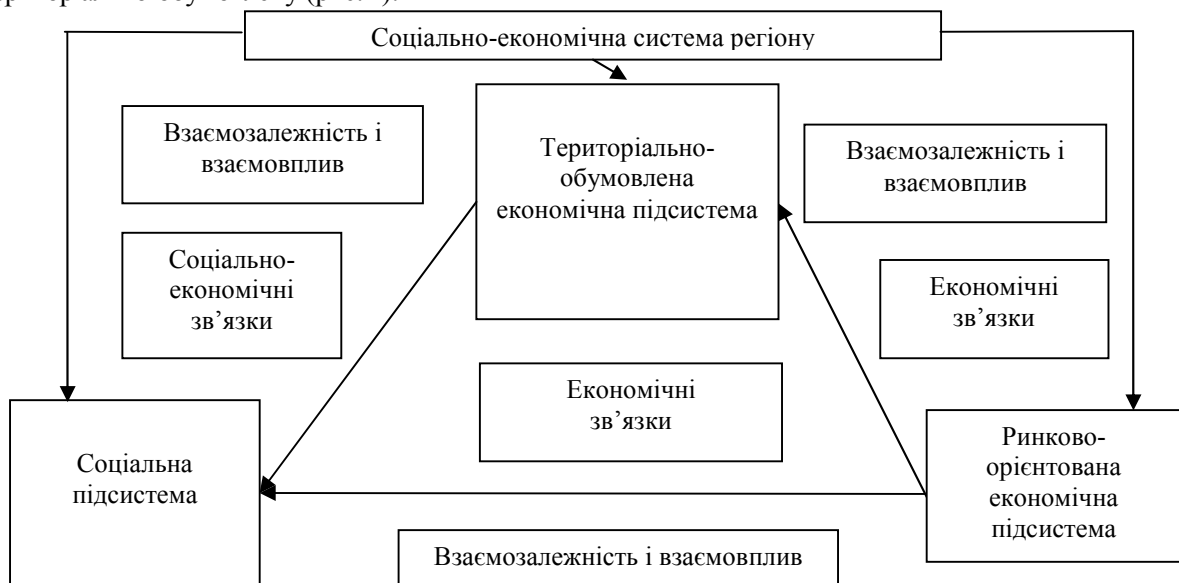

Рис. 2. Структура соціально-економічної системи регіону

Запропоновано підприємства, установи та організації, які працюють в умовах ринку без обмежень з боку регіональної влади, віднести до ринково-орієнтованих, а ті, що працюють в умовах обмеження – до територіально-обумовлених економічних суб'єктів, які утворюють відповідні економічні підсистеми.

Соціальна підсистема відрізняється тим, що її господарюючі суб'єкти мають державне фінансування. Метою цих організацій є задоволення потреб населення регіону в соціальних послугах.

Ці підсистеми взаємозалежні і мають взаємовплив. Ринково-орієнтована економічна підсистема утворює між всіма підсистемами економічні зв'язки, між соціальною і територіально-обумовленою економічною підсистемою формуються соціально-економічні зв'язки. Результати діяльності економічної системи створюють основу розвитку соціальної системи.

Ускладнення різноманітних аспектів сучасного економічного сьогодення неодмінно призводить до ускладнення соціально-економічної системи регіону, що загострює потребу у нових підходах до вивчення функціонування цієї системи.

На багатоаспектність структурної організації регіону впливають три основні взаємозалежності особливості: економічні, соціальні та територіальні. В цих умовах соціально-економічна система функціонує як складна регіональна система, складові якою знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежні. До неї віднесено соціальну, територіально-обумовлену та ринково-орієнтовану економічні підсистеми. Вони формують цілісність соціально-економічної системи регіону. Таким чином, сталий розвиток кожної підсистеми забезпечує розвиток всієї системи. Вивчення складових дасть можливість визначити напрямки її ефективного розвитку.

Вході подальших досліджень буде обґрунтовано зміни у підходах до вивчення соціально-економічної системи регіону та створення рівних умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України.

Література

1. Спицнадель В.Н. Основы системного анализа: учеб. пособ. / В.Н. Спицнадель.– СПб.: «Издательский дом «Бизнес-пресса», 2000. – 326 с.
2. Перегудов Ф.И. Введение в системный анализ : учеб. пособ. / Ф.И. Перегудов, Ф.П. Тарасенко.– М.: Высшая школа, 1989. – 367 с.
3. Мухин В.И. Исследование систем управления : учеб. / В.И. Мухин.– М.: Экзамен, 2002. – 384 с.
4. Фатхутдинов Р.А. Стратегический маркетинг : учеб. / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. – 640 с.
5. Теория систем и системный анализ в управлении организациями. Справочник : учеб. пособ. / под ред. В.Н. Волковой и А.А. Емельянова. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 848 с.
6. Месаревич М. Теория иерархических многоуровневых систем / М. Месаревич, Д. Мако, И. Такахага ; пер. с англ. И. Ф. Шахнова. – М.: Издательство «Мир», 1973. – 344 с.
7. Про стимулювання розвитку регіонів / Відомості Верховної Ради України.- № 51.- ст.548. – К., 2005. – (Закон України).
8. Зінь Е.А. Регіональна економіка : підруч. / Е.А. Зінь. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 528 с.
9. Богашко О.Л. Теоретичне обґрунтування економічної сутності регіону. Формування ринкових відносин в Україні : збір. наук. праць [“Інвестиції ХХІ ст.: соціальні орієнтири”] / наук. ред. І.К. Бондар. – К., 2003. – 279 с.
10. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка : підруч. / [С. І. Дорогунцов, Т.А. Заяць, Ю. І. Пітюренко та ін.]. – К.: КНЕУ, 2005. – 988 с.
11. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – К.: «Головна редакція української радянської енциклопедії», 1977. – 775 с.
12. Регіональні трансформаційні соціально-економічні системи в умовах платіжної кризи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 18.00.04 / І.Б. Жилиєв. – Харків, 2007. – 25 с.
13. Піддубна Л.І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління : монографія / Л.І. Піддубна.– Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 368 с.
14. Регіональна економіка : [підручник / під. ред. В. І. Відяпіна, М. В. Степанова]. – М.: ІНФРА-М, 2002. – 686 с.
15. Закон України : Про місцеве самоврядування в Україні / Відомості Верховної Ради України.- № 24, ст.170 із змінами. – К., 1997.

Рецензент докт. екон. наук, професор В.І. Перебийнос

332:1

*Плотницька С.І., к.е.н., доцент,
Харківська національна академія міського господарства,
м. Харків*

ЖИТЛОВА СИСТЕМА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Процес регіоналізації економіки відображає загальносвітові тенденції, але в кожній країні він набуває специфічних особливостей. Однією з головних складових регіонального розвитку є соціальна інфраструктура, яка безпосередньо впливає на сферу життєдіяльності людей та на внутрішньогосподарські функції розвитку. У складі регіональної соціальної інфраструктури одне з провідних місць належить житловій системі, адже потреба в житлі є однією з первинних потреб індивіда і суспільства. Причому відновлення житла стимулює розвиток інших інфраструктурних елементів, сприяє формуванню відповідного рівня якості життя територіальної громади. Тому саме на регіональному рівні виникає необхідність регулювання розвитку соціальної інфраструктури та її основних елементів.

Дослідження економічної сутності соціальної інфраструктури, її особливостей і елементів описані в літературі такими вченими-економістами, як Важенин С.Г., Жамін В.А., Кочерга О.І., Тощенко Ж.Т., Хомелянський Б.Н., Чернявський І.Ф. Ці та ін. автори свого часу детально проаналізували інфраструктуру як економічну категорію та її співвідношення з такими категоріями і поняттями, як невиробнича сфера, сфера обслуговування, продуктивні сили, матеріально-технічна база, соціальна структура, суспільне середовище, тощо, розглянули її внутрішню структуру, класифікацію за рівнями організації суспільства і т.д. [1, 2]. Але в реаліях сьогодення об'єктом